

Педагогічні науки

Гуменюк І.М.

*кандидат філологічних наук, доцент ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕТНОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
У КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
„УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”

У дослідженні обґрунтовується важливість використання елементів етнолінгвістики в процесі підготовки фахівців початкової освіти. Аналізується зміст лекційної частини курсу „Українська мова (за професійним спрямуванням)” щодо потенційних можливостей формування етнолінгвістичної компетентності студентів.

Ключові слова: *етнолінгвістика, етнолінгвістична компетентність, гіпотеза лінгвістичної відносності, процес комунікації.*

Різноманітні течії та напрями сучасної лінгвістики переорієнтовують вивчення мовних явищ у функціональну площину, розкриваючи особливості комунікативного процесу з врахуванням всіх його елементів: ситуації спілкування, учасників комунікації, їх інтенцій, пресубпозицій, мотивації інформаційного наповнення, національної специфіки сприйняття та інтерпретації інформації тощо. Знання таких особливостей процесу спілкування є важливим аспектом формування професійної компетентності фахівця, надто, коли мова йде про підготовку педагогічних кадрів, успішна діяльність котрих ґрунтується на мовленнєвих уміннях. І, якщо програма підготовки вчителів-словесників передбачає опрацювання актуальних проблем сучасного мовознавства на спецкурсах чи спецсемінарах, то підготовка майбутніх вчителів початкових класів обмежена структурним принципом вивчення мови.

Питання вивчення мови на етнолінгвістичній основі активно розробляють сучасні науковці, зокрема Н. Бабич, Р. Дружененко, Н. Жайворонок, Т. Єщенко, В. Кононенко, Т. Котик, М. Пентилюк, О. Семенов та інші. Однак ці розвідки практично не торкаються сфери підготовки вчителів початкових класів.

У цьому контексті важливим видається виокремлення прикладних етнолінгвістичних аспектів у змісті дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, актуалізація яких сприяла б глибшому розумінню ролі рідної мови в житті етносу та окремої людини, усвідомленню взаємозв'язків мови й культури нації, специфіки міжкультурного спілкування, тобто формуванню етнолінгвістичної компетентності майбутніх фахівців початкової освіти.

Оскільки предметом етнолінгвістичних досліджень є відображення в мові й мовленнєвій діяльності етнічної свідомості, національного характеру, матеріальної та духовної культури народу, то етнолінгвістичну компетентність можна трактувати як формування в майбутніх вчителів етнолінгвістичної свідомості, що має „закласти ґрунт для плекання ними національної самосвідомості учнів, а також розуміння лінгво- й історіософських, етнопсихологічних, лінгвокультурологічних, соціально-політичних та інших проблем крізь призму мови як визначальної ознаки українського етносу” [3, с.4].

Етнолінгвістична компетентність є частиною комунікативної компетентності особистості, її формування в структурі навчального предмета може забезпечуватися в площині теоретичної підготовки, практичної аудиторної діяльності та самостійної роботи студентів.

У лекційному блоці етнолінгвістичний компонент акцентується у вступній темі „Державна мова – мова професійного спілкування”: поняття національної та літературної мови, основні ознаки літературної мови, функції мови й мовлення. Особливої уваги варто надати структурі української національної мови, виокремивши діалектну специфіку та її значення для розвитку мови загалом. У процесі розгляду функціональних особливостей української мови етнолінгвістичному аналізу найкраще піддаються когнітивна, акумулятивна,

фатична, естетична, сугестивна, культураносна функції. Особливого значення у цьому контексті набуває функція національної ідентифікації (американська гіпотеза Е. Сепіра – Б. Уорфа), за якою мова є не лише засобом спілкування, але й способом пізнання дійсності, розуміння явищ реальності визнається лінгвістично детермінованим. Гіпотеза лінгвістичної відносності Е. Сепіра – Б. Уорфа стала основою етнолінгвістики – етнічно орієнтованого аналізу мови.

Розуміння сутності функції національної ідентифікації має визначальне значення для формування основ міжкультурної комунікації, оскільки передбачає врахування співрозмовниками факту наявності різних уявлень про світ у носіїв різних мов, відмінних схем мислення та легкості обробки інформації.

Етнолінгвістичний компонент наявний і в інших питаннях курсу „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, зокрема вивчення мовленнєвого етикету, стандартних етикетних ситуацій від їх витоків до сучасності, стилів сучасної української літературної мови, основних стратегій, законів спілкування, невербальних компонентів та гендерних особливостей мовленнєвої діяльності, риторичної культури й наукового мовлення тощо.

Функціонально-стильова структура мови не може існувати поза межами предметного поля етнолінгвістики, оскільки воно охоплює всі аспекти мови як соціального явища. „Словник мови народу репрезентує комплекс мовних одиниць, їхню систему, якою користується етноспільнота, аби якомога повніше відтворити свої знання і враження про об’єктивний світ... На історію мови накладається історія народу, у мові відбивається становлення його світоглядних позицій, соціальних устремлінь, духовних цінностей”, - слушно зазначає В. Жайворонок [1, с.29-30]. Для вчителя початкових класів як носія ідеальної мовленнєвої поведінки оволодіння стильовими особливостями української мови важливе не стільки з погляду його соціальної взаємодії, скільки в плані набуття можливості відтворення й передачі отриманих знань, емоційно-образного, чуттєвого, фразеологічно багатого – у художньому, публіцистичному та розмовному стилях, точного, термінологічно диференційованого – в науковому стилі. Усталені в науковому мовленні засоби

вираження є предметом вивчення української мови (за професійним спрямуванням)” і водночас аналізуються з позиції етнолінгвістики: „авторська індивідуальність постає й з наукового тексту, передовсім з його внутрішньої форми, тобто із співвідношення змісту висловлення та авторського погляду на його предмет” [1, с.118].

Таким чином, мовна репрезентація етносвідомості народу не обмежується фольклором чи лексико-граматичною системою мови, а охоплює різноманітні форми і сфери комунікативної діяльності, тому може мати етнолінгводидактичне спрямування у курсі гуманітарних дисциплін циклу підготовки фахівців початкової освіти.

Література:

1. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: Нариси / В.В.Жайворонок. – К.: Довіра, 2007. – 262 с.
2. Мельниченко Г.В. Формування уявлення про мову як фундамент етнічної культури в аспекті розвитку етнолінгвістичної компетенції майбутнього вчителя / Г.В. Мельниченко // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. – 2009. – № 1/2. – С. 206-209.
3. Шарманова Н.М. Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету української філології / Н.М. Шарманова; за ред. Ж.В. Колоїз. – Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. – 192 с.